

УДК 94:351.08(477.8)“1944/1946”

ПІДБІР, РОЗКЛАД ТА ОСНОВНІ ЯКІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ КЕРІВНИХ КАДРІВ ПРЕДСТАВНИЦЬКИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ В 1944–1946 роках

Галина СТАРОДУБЕЦЬ

Житомирський державний університет імені Івана Франка,
кафедра всесвітньої історії

Аналізуються особливості відновлення / встановлення радянської влади в західних областях України в перші роки після визволення їх від німецьких загарбників з точки зору підбору номенклатурних посадовців апаратів радянських органів влади (виконкомів Рад депутатів трудящих) різних рівнів. Визначено основні якісні характеристики керівних радянських кадрів за такими критеріями як освіта, досвід роботи, партійність та національність.

Ключові слова: номенклатура, західні області, радянська влада, керівні кадри, номенклатурні посадовці, сталінський режим.

Західні області України в 1944 р. переживали важкий період так званої другої радянзації, метою якої було долучити їх до тоталітарної політичної системи сталінського зразка. Важливою складовою цього процесу виступала кадрова політика, орієнтована на формування регіональної партійно-державної номенклатури. Складність військово-політичної ситуації в західноукраїнському регіоні визначала специфіку підбору і розкладу керівних кадрів, у тому числі й системи Рад депутатів трудящих.

Проблема становлення і розвитку партійно-радянської номенклатури УРСР в період пізнього сталінізму є предметом наукового вивчення низки вітчизняних та закордонних (головно, російських) дослідників. Зокрема, питання інституалізації та функціонування партійно-державної номенклатури Української РСР упродовж означеного нами відрізка часу розглядали П. Киридон¹, її соціально-психологічну характеристику пропонує В. Крупина², номенклатурна еліта повоєнної України стала предметом наукового пошуку О. Штейнле³. Однак досі в коло наукових інтересів сучасних учених не ввійшла проблема формування та функціонування партійно-радянської номенклатури західних областей України в перші повоєнні роки. Окремі аспекти цієї проблеми розкриваються в низці публікацій Т. Першиної⁴ та авторки цієї роботи⁵.

Мета нашої статті – розкрити процес відновлення радянської влади в західних областях України в 1944–1946 роках з огляду на особливості підбору та розкладу керівних номенклатурних кадрів в апарати виконавчих комітетів Рад депутатів трудящих різних рівнів.

Представницькі органи влади – Ради депутатів трудящих у загальній структурі радянської політичної системи займали надзвичайно важливе місце, оскільки складали основу її “фасадної конструкції”. Саме вони були тією “індульгенцією”, котру використовував компартійний бюрократичний апарат,

прикриваючи своє всевладдя широким народним представництвом у різного рівня Радах. Питання відновлення їх діяльності в західних областях УРСР керівництво держави поставило на порядок денний задовго до остаточного звільнення цієї території від нацистських окупантів. Ще наприкінці 1943 року ЦК КП(б)У розглянув і затвердив склад обкомів та облвиконкомів західних областей України. Власне, вище партійне керівництво республіки за погодженням з центральними органами влади “добирало, затверджувало і направляло у визволенні райони спеціальні оперативні групи, головним завданням яких було відновлення партійних і радянських органів, масових громадських організацій”⁷⁶. До їх складу входило 20–50 осіб на чолі з уповноваженими ЦК КП(б)У – секретарями обкомів партії і головами облвиконкомів (або одним з них).

Обласні комітети КП(б)У, своєю чергою, “із наявного керівного складу районних працівників ініціювали створення невеличких оперативних груп, які очолювали секретарі райкомів і скеровувалися в найближчі населені пункти та їх райони. Райкоми партії з керівниками прибували в райони відразу після визволення і приступали до створення органів радянської влади, організації охорони і обліку майна, відновлення промислових підприємств і надання допомоги Червоній армії”⁷⁷. Для прикладу, у Станіславській області до моменту її визволення “в розпорядженні обкому було 16 голів виконкомів Рад і їх заступників, завдяки чому вдалося майже одночасно забезпечити всі райони керівними радянським активом”⁷⁸. Відразу після звільнення окремих районів Тернопільської області сюди “вслід за Червоною армією, пройшовши іноді пішки по багнюці 80–100 км, прибули окремі керівники: тов. Овдієнко, голова виконкому Золотопотіцької райради, тов. Сидоренко – Бережани, тов. Білоконь і Литвак – В.-Бірківський район, тов. Плечистий – Почаїв та інші, щоб своєчасно почати роботу”⁷⁹.

У першій половині 1944 р., тобто в період активних військових дій на території Західної України, обов’язки з формування органів радянської влади також виконували “політвідділи й політуправління армій і фронтів, які діяли на цій території й у разі потреби займалися відновленням радянських порядків у щойно звільнених районах”⁸⁰. У більшості випадків, коли бойові обставини не дозволяли військовим частинам затримуватися, їхні функції обмежувалися обранням у населених пунктах уповноважених представників радянської влади. Загалом же поширеною була практика, коли “по мірі звільнення області від загарбників у кожному селі призначався голова сільради і секретар, а в містах і районах – виконкоми міських і районних Рад депутатів трудящих”⁸¹.

В основу розбудови системи органів радянської влади в областях районах, містах, селищах і селах було покладено територіальну ознаку. За цією ж ознакою була побудована і владна єрархічність: орган влади складової частини території в плані управління підпорядковувався вищому територіальному органу. Одна з характерних особливостей більшовицько-радянської системи управління полягала в тому, що прийняття управлінських рішень органами радянської влади

перебувало у жорсткій залежності від компартійної організації відповідного рівня і, відповідно, які їх контролювали. Тому процес відновлення органів радянської влади фактично здійснювався за умов безпосередньої опіки його більшовицькою партією. “Як свідчать документи – накази, доповідні записки, витяги з протоколів, плани і т. п., партійні організації західних областей добирали і виховували кадри радянських працівників, масовий актив з місцевого населення, визначали основні завдання, які стояли перед державними органами, стежили за дотриманням демократичних форм їх функціонування”¹².

Унаслідок воєнних дій та німецької окупації, значно скоротився депутатський корпус усіх рівнів Рад західних областей УРСР. За неповними даними, на 1 січня 1945 р. в Рівенській, Дрогобицькій, Львівській, Тернопільській областях в обласних працювало 52% довоєнного складу депутатів, у міських радах обласного підпорядкування – 30, у райрадах (сільських) – 27, у сільрадах – 41,5, селищних – 42,2%¹³. Нерегулярно скликалися сесії місцевих Рад, що було очевидним порушенням норм Конституції. Так, впродовж семи місяців після звільнення Львова від німецьких окупантів було “скликано лише по одній сесії міської та районних Рад. Постійно діючі комісії, окрім бюджетної і охорони здоров’я, працювали незадовільно. ... Робота з депутатами міської і районних Рад проводилася незадовільно. Із загальної кількості 96 депутатів до роботи залучено тільки 25”¹⁴. У середині 1945 р. далеко не поодинокими були випадки “порушення принципів радянської демократії: голови сільрад не вибиралися на сільських зборах і не затверджувалися на засіданнях райвиконкомів, а призначалися працівниками райвиконкомів і райкомів КП(б)У”¹⁵.

У цій ситуації очевидною стала проблема правового врегулювання специфіки роботи Рад у конкретних умовах повоєнного часу. Щоб їх вирішити, 1 квітня 1944 р. Політбюро ЦК КП(б)У ухвалило постанову “Про керівні органи місцевих Рад депутатів трудящих”, яка лягла в основу відновлення органів місцевих Рад і розгортання їхньої роботи в УРСР загалом і Західній Україні, зокрема. У відповідності з документом, “виконкоми міських і районних Рад організувалися в такому складі: голова виконкому, заступник голови, секретар і 2–3 члени виконкому. Персональний склад виконкому затверджували виконком обласної Ради і обком партії. Виконкоми міських Рад (міст районного підпорядкування) сільських і селищних Рад організувалися в такому складі: голова виконкому, заступник голови, секретар і 2 члени виконкому. Їх персональний склад затверджували виконком районної Ради і райком партії”¹⁶. Відтак, паралельно з процесом звільнення західних областей “у кожному селі призначався голова сільради і секретар, в місті і районах – виконкоми міських і районних рад депутатів трудящих”¹⁷.

Упродовж квітня 1944 р. “відновили свою діяльність Тернопільський, Волинський, Рівенський, а згодом (в липні) – Львівський, Дрогобицький та Станіславський виконкоми обласних Рад депутатів трудящих. А в цілому процес відновлення місцевих органів радянської влади в західних областях УРСР був

завершений на кінець 1944 р.”¹⁸. Такий оптимістичний висновок зроблено на підставі звітів відповідальних працівників західноукраїнських обкомів партії. Однак вислів “в цілому” завуальовував цілу низку серйозних проблем, які супроводжували процес розбудови радянської системи в регіоні. Про їх масштаби дає уяву хоча б той факт, що у вересні 1944 року “у Станіславському міськвиконкомі працювало 2 особи: зам. голови виконкому і секретар. Зважаючи на це, останній не в змозі був вирішувати низку питань, які входили до його компетенції”¹⁹. Опосередкованим свідченням незавершеності процесу відновлення діяльності місцевих Рад слугує рішення листопадового 1944 р. пленуму ЦК КП(б)У про необхідність обкомам, міськкомам і райкомам партії західних областей України “не пізніше 10 грудня ц. р. підібрати і укомплектувати керівними працівниками відділи виконкомів, районних і сільських Рад...”²⁰.

Серйозною проблемою, що постала перед республіканським і регіональним партійним керівництвом відразу після звільнення території від німецьких окупантів, була відсутність кадрів, які могли б замінити радянські номенклатурні посади. Як і на випадок із підбором партійних посадовців, основним (і майже єдиним) джерелом формування кадрового потенціалу західноукраїнських Рад депутатів трудящих обласних та районних рівнів виступали відряджені спеціалісти з інших регіонів СРСР та республіки. Зібрані нами статистичні дані засвідчують, що впродовж першого півріччя 1944 р. (станом на 1 липня) в шість західних областей УРСР скерували 791 особу для роботи в радянських органах влади, 656 з них, або 83%, склали відряджені зі східних областей України. Решта (близько 17%) – демобілізовані бійці Червоної армії та партизанських загонів. Загалом “ЦК КП(б)У підібрав і надіслав в кінці 1944 – на початку 1945 рр. в західні області республіки більше 13,5 тис працівників, у тому числі 1059 для роботи в місцевих Радах”²¹. Такий “кадровий десант” частково знімав проблему, проте, як і на випадок з партійними кадрами, провокував іншу – формування в суспільній свідомості Західної України негативного стереотипу образу радянської влади як “чужої”, що її більшовики експортують ззовні.

Варто підкреслити, що, на відміну від партійних органів влади, проблему керівного кадрового складу радянських установ не можливо було вирішити винятково за рахунок немісцевих. По-перше, кількісно таких вакансій (починаючи з голів і секретарів сільрад і завершуючи головами облвиконкомів) було дуже багато. По-друге, через свої функціональні обов’язки, радянські посадовці змушені були тісно контактувати з місцевим населенням, особливо на рівні сіл, селищ і районів. Урешті-решт, критерії відбору таких кадрів були дещо м’якші, ніж партійних.

Значний відсоток радянських високопосадовців регіону склали вихідці зі східних областей України, котрі за рознарядкою ЦК КП(б)У працювали тут до війни. Зокрема, у Станіславській області серед таких були: П. Г. Чуб – голова Бурштинського виконкому райради від серпня 1944 р., родом із Запорізької області. В 1940–1941 рр. був уповноваженим наркомату заготівель по

Бурштинському району²²; М. Петров – голова Болехівського виконкому райради від 1945 р.. Приїхав із Ворошиловградської області, мав неповну середню освіту (закінчив заочно радянсько-партійну школу у м. Сталіно), за фахом – рахівник. У 1944 р. виконував обов'язки голови Кутського виконкому райради²³; В. М. Вороб'їов – голова Коломийського виконкому райради, відряджений із Харківської області. В 1940 – 1941 р. працював старшим бухгалтером радгоспу “Коломия”²⁴.

Характерною особливістю повоєнної радянської номенклатури був низький рівень володіння ними управлінським стандартами, виразним показником чого є відсутність у неї достатнього досвіду роботи. Так, тільки 25 (або 2%) з 866 голів сільрад Волинської області працювали на цій посаді більше 3-х років, 228 (26%) – до 6 місяців, 222 (26%) – від 6 до 12 місяців, від 1 до 3 років – 377 (44%)²⁵. Проте йдеться не лише про так званий, низовий актив (голів чи секретарів сільрад), але й посадовців обласних, міських та районних виконавчих комітетів. Так, досвід керівної роботи голів міськвиконкомів Дрогобицької області (Дрогобицького, Бориславського, Стрийського та Самбірського) обмежувався 1,5 – 2.5 роками²⁶. За відсутності належного рівня освіти (тільки один з них мав вищу інженерну освіту, двоє – середню, а один – початкову) ази управлінської науки їм доводилося досягати самотужки, покладаючись на власний життєвий досвід та настанови партійного керівництва.

Зазвичай, окрім відсутності належного досвіду роботи, радянські посадовці вирізнялися також низьким рівнем освіти. Для прикладу проаналізуємо загальний склад голів міськ- та райвиконкомів Волинської області станом на 19 червня 1944 р.²⁷. З 31 посадовця всі були комуністами, партійний стаж котрих становив приблизно 10 років. Переважна більшість їх (23 особи) мала початкову освіту. Українцями себе позиціонували 29 чоловік і тільки двоє – росіянами. Проте серед цієї категорії радянських працівників не було жодного представника місцевого населення, окрім одного, демобілізованого з лав Червоної армії. Всі решта (30 чол.) приїхали сюди за скеруванням ЦК КП(б)У зі східних областей УРСР. Майже третина призначених посадовців (11 осіб) не мали досвіду керівної роботи, 12 – займали керівні посади від одного до п'яти років і лише восьмеро осіб виконували управлінські функції приблизно п'ять років.

Схожою була ситуація й в апараті Тернопільського обласного виконкому Ради депутатів трудящих. Наприкінці 1944 р. він був укомплектований на 89%. Керівний склад (голова, секретар, заступники, керівники відділів, інструктори тощо, загалом 18 чоловік) на третину складався з представників російської (трьох) та єврейської (трьох) національностей, решта – українці, котрі прибули з Ворошиловградської, Запорізької, Сумської та інших областей України. Голова облвиконкому Артюшенко Я.Ф. та один з його заступників (Кученко П.Я.) мали документ про закінчення середньої школи. Вищий навчальний заклад закінчив Дорофєєв З. М., тоді як третій заступник – Лінік О.М., мав тільки свідоцтво про початкову освіту²⁸.

Керівництво Дрогобицького обкому партії, звітуючи про кадровий склад радянських органів влади в області станом на вересень 1944 р., змушене було констатувати, що “як по лінії партії, так і радянські керівні кадри надто молоді, багато з них вперше висунуто на керівну роботу в радянських апаратах, немало й таких, що до цього часу ніде у сфері не працювали і тому, що молоді віком, і тому, що дехто довгий час перебував у армії”²⁹.

Результати перевірки роботи виконкомів райрад Тернопільської області за 1944 р. виявили, що “переважну більшість голів виконкомів та їх заступників висунуто на цю роботу обкомом КП(б)У вперше. Так, із 36 посадовців працює до одного року – 24 чол., а із 19 заступників голів райвиконкомів працює до одного року – 11 чол.”³⁰. На початку 1945 р. ситуація кардинально не змінилася. Зокрема, Тернопільський міськвиконком не відчував особливого кадрового дефіциту, будучи практично укомплектованим за рахунок відряджених із інших регіонів УРСР і місцевих активістів. Однак, професійний рівень посадовців був украй низький, оскільки, абсолютна більшість їх не мали досвіду керівної роботи, що, за висновками обкому КП(б)У, стало однією з причин проводити кадрову ротацію.

Практика призначення керівних радянських кадрів у західних областях України впродовж 1944–1945 років сприяла поступовому виробленню більш-менш чітких критеріїв відбору кандидатур на вакантні посади. Їх аналіз дає підстави стверджувати, що за основу бралися не стільки *ділові/професійні* якості претендента, скільки його політична благонадійність. З огляду на сказане, цікавим видається документ “Довідка про можливість висунення голови райвиконкому із працюючих товаришів у Яворівському районі”³¹, датований 1946 р. Найперше, що кидається у вічі – на відміну від попередніх років, коли призначення на відповідальні посади здійснювалися майже без попереднього відбору, тепер відділ кадрів обкому мав змогу вибирати зі 165 осіб номенклатури райкому КП(б)У. Потенційними кандидатами на посаду голови райвиконкому виступали: голови сільрад, директори шкіл та вчителі. В результаті вивчення їх особових справ виявилось, що із 27 керівників сільських рад жоден не має навіть незакінченої середньої освіти і досвіду роботи. Ніхто з директорів 34 шкіл не викликав у посадовця політичної довіри, окрім одного – Барана Романа Семеновича. Але й щодо нього є певні застереження, оскільки не зовсім зрозуміло чим він займався в період тимчасової окупації. Виявилось також, що всі 147 вчителів, 83 з яких приїхали зі східних областей, не володіють належними діловими якостями, аби обійняти таку посаду. Варіантом вирішення цієї проблеми бачилася ротація кадрів або переведення посадовця такого ж рівня з іншого району, або з іншої посади в межах Яворівського району. В результаті посаду голови райвиконкому обійняв місцевий райпрокурор Хорольський Г. А., кандидатура якого виявилася найнадійнішою: відряджений в область зі східного регіону, політично благонадійний, має досвід роботи в районі. І що найголовніше – входив до номенклатури ЦК КП(б)У, тому в разі виникнення проблем з його професійною діяльністю, відповідальність за це призначення розподілялася між обкомом і ЦК КП(б)У.

Відразу після звільнення західних областей УРСР від німецьких окупантів в регіоні йшов процес відновлення радянської влади шляхом формування системи органів Рад. Голови Рад обласного, міського та районного рівнів, як правило, підбиралися з числа відряджених у регіон службовців зі східних територій республіки. Рівень їх фахового та загальноосвітнього вишколу був украй низький, що згодом негативно позначалося на діяльності очолюваних ними виконкомів Рад. Посадовці нижчих щаблів владної ієрархії могли призначатися з числа місцевих активістів.

Варто зазначити, що в 1944–1945 роках встановлювалася практика, коли “посади голів виконкомів усіх рівнів вважалися переважно “українськими”. Для прикладу, в Дрогобицькій області в період від 1944 до 1950 років серед цих посадовців був лише один росіянин і ще двоє очолювали сільради”³². За національною ознакою “керівний склад Тернопільського міськвиконкому був розподілений так: 11 українців, 5 росіян, 2 поляки, 1 удмурт, 1 єврей”³³. Однак мусимо зауважити, що поняття “українець” не ототожнювалося з поняттям “місцевий”. Керівники виконавчих комітетів місцевих Рад західних областей УРСР у переважній своїй більшості були українцями за паспортом, однак часто навіть не володіли українською мовою. Вони були носіями іншої ментальності, політичної культури, ретрансляторами більшовицької ідеології, в основі якої лежить крайньо агресивне неприйняття всього “інакшого”. Це ставало серйозною перешкодою для процесу радянзації краю.

Ще однією особливістю формування кадрового складу керівної ланки радянських органів влади була наявність у кандидатів партійного квитка. За незначними винятками посади голів виконкомів Рад обласного, міського та районного рівнів заступали члени або кандидати в члени КП(б)У. В умовах функціонування жорстко централізованої командно-адміністративної системи управління єдиними координаційним центром усіх її ланок виступала більшовицька партія. Жодна ухвала Рад усіх рівнів не приймалася без погодження з відповідним партійним комітетом: “одна з ключових ланок роботи відділу кадрів обкому полягала в підборі та комплектуванні керівним складом радянських органів”³⁴. Персональний склад виконкомів міських і районних Рад в обов’язковому порядку затверджували на бюро обласних комітетів партії та облвиконкомів, а виконкомів міст районного підпорядкування, селищних і сільських Рад – бюро районних комітетів партії та виконкоми районних Рад»³⁵. Зрозуміло, що членство посадовця в лавах КП(б)У посилювало можливості впливу і контролю за його діяльністю з боку відповідних партійних комітетів, узалежнюючи, водночас, не стільки від волі виборців, скільки від партійного очільника.

Усталений алгоритм підбору та призначення керівних радянських кадрів об’єктивно сприяв виведенню “за рамки” потенційного кандидата на посаду ініціативних, професійно грамотних, але без партійного квитка людей. В умовах гострої збройної боротьби такі шанси зменшувалися ще на кілька порядків. Красномовною ілюстрацією професійності очільників рівня міських та районних

виконкомів Рад є той факт, що 27 із 38 посадовців Станіславської області станом на 25 липня 1945 р. не мали відповідного фаху. Так, голова Станіславського виконкому міськради Лазаренко Микола Савович (призначений на посаду в лютому 1945 р.) “за спеціальністю був монтером телефонної мережі, решта 10 осіб мали робітничі професії – слюсаря, токаря, рахівника, бухгалтера, друкаря”³⁶. Рівень професійності його попередника Шатохіна (обіймав посаду в 1944 р. до лютого 1945 р.) був настільки низький, що навіть за умов глибокої кадрової кризи місцеве партійне керівництво змушене було визнати свою помилку в підборі цієї кандидатури, оскільки він “безсистемний у роботі, беручись за всі питання не може зосередитися на головному. Причому постійно потребує підштовхування. Йому не під силу ця робота. Як керівник він не користується авторитетом”³⁷.

У своїй практичній роботі такі керівники, як правило, намагалися не виявляти ініціативи, виконуючи настанови та рішення, “спущені” їм “зверху” партійним комітетом. Поширеною була практика, коли райвиконком (як, наприклад, Городенківський Станіславської області), не отримуючи директив з облвиконкому, організовував свою роботу, виходячи із завдань, “які є в райкомі”³⁸. Причина такого ставлення радянських посадовців до виконання своїх службових обов’язків крилася не лише в їх професійній некомпетентності, безініціативності і т. ін. Цілком очевидно, що саме таких номенклатурних кадрів потребувала адміністративно-командна система. Її влаштовували призначенці, які вміли пристосовуватися до обставин, почасти імітувати “бурхливу діяльність”, були готові виконувати будь-які вказівки партійного керівництва, пам’ятаючи, що саме з їх волі вони можуть і отримати, і втратити свою посаду. З одного боку, влада нібито й критикувала виконкоми Рад за “професійну інфантильність”, яка виявлялася у “практиці підміни партійними комітетами радянських органів, що призводить до обезличення останніх, породжує безвідповідальність і бюрократію”³⁹. А з іншого, продукована тоталітарною природою більшовицького режиму радянська політична система по суті своїй виключала найменший прояв децентралізації влади, що було особливо важливим в умовах західного регіону України з його традиційно високим рівнем суспільної політичної свідомості і культури демократичного зразка.

Низький якісний склад радянської номенклатури західних областей України аж ніяк не можна назвати винятковою ознакою саме цього регіону. Вітчизняні науковці наголошують на універсальності такого явища в перші повоєнні роки по всій території республіки. Аби зрозуміти причини його поширення, на думку професора О. Лисенка, “недостатньо посперечатися на труднощі відбудовного періоду, неукомплектованість партійних комітетів, недосвідченість кадрових працівників партійних і державних апаратів. ... Причина полягала в адміністративно-командному стилі управління”⁴⁰. Радянська за формою політична система СРСР була тоталітарною за суттю, де фактичним джерелом влади виступала більшовицька партія, а правильніше – її керівна верхівка – ми думаємо, що найвідповідніший прикметник для неї, як про це твердить в багатьох працях

проф. Б. Якимович, – “підрадянська”. Радянська номенклатура, підібрана наспіх, без необхідного досвіду роботи, освіти, знання регіональної культури, традицій, перебуваючи в умовах постійного психологічного стресу дуже часто демонструвала свою неготовність або й неспроможність виконувати управлінські функції. Тому в означений період функції виконкомів обласних, районних, міських Рад фактично перебирали на себе відповідні комітети КП(б)У. Без погодження з ними не відбувалися й кадрові призначення виконавчих органів влади. Свобода владних рішень у Радах урізувалася компартійним наглядом та внутрішньою підпорядкованістю, що перетворювало їх, за слухним висловом П. Киридона, на “передавальний пас режиму. Головним призначення цих органів стало виконання вказівок і рішень партії, нормативно-правове оформлення заходів влади, юридичний супровід усіх політично значимих дій диктатури комуністів”⁷⁴¹.

Отже, можна констатувати, що відразу після звільнення західних областей УРСР від німецьких окупантів у регіоні активно розгорнувся процес так званої “другої радянзації”. Органи радянської влади відновлювали свою діяльність під безпосереднім керівництвом та за прямої участі більшовицької партії в особі відповідних територіальних комітетів – обласних, районних та міських. Керівна регіональна радянська номенклатура формувалася за загальноприйнятими лекалами більшовицько-радянської системи сталінського зразка. Основним критерієм її відбору виступав не стільки професіоналізм, скільки політична благонадійність. Як наслідок – переважна більшість радянських високопосадовців (голів обласних, районних та міських виконкомів Рад) були комуністами, вихідцями зі східних областей України, мали мінімальний досвід роботи і свідоцтва про початкову або середню освіту. Через це вже в 1944–1945 роках ЦК КП(б)У, а відтак і обкоми партії змушені були неодноразово ставити питання про спеціальні знання, культуру, дисципліну, підвищення освітнього рівня радянських службовців.

RECRUITMENT, PLACEMENT AND THE MAIN QUALITATIVE FEATURES OF THE MANAGING STAFF OF THE REPRESENTATIVE BODIES ON THE TERRITORY OF WESTERN REGIONS OF UKRAINE IN 1944–1946 YEARS

Halyna STARODUBETS
Ivan Franko Zhytomyr State University,
Department of World History

Peculiarities of the reconstruction/installation of the Soviet power on the territory of western regions of Ukraine in first years after its release from German invaders in the aspect of recruitment of nomenclature officials of the apparatus of the Soviet power (executive committees of the Soviets of people’s deputies) on different levels are analyzed. The main qualitative features of the managing Soviet staff following such criterions as education, working experience, party membership and nationality are determined.

Key words: nomenclature, western regions, Soviet power, managing staff, nomenclature official, Stalin regime.

¹ *Киридон П.* Правляча номенклатура Української РСР (1945–1964 рр.): монографія / Петро Киридон. – Полтава : АСМІ, 2012. – 574 с.

² *Крупина В.* Освітньо-культурний рівень партійної номенклатури УРСР (друга половина 1940-х – початок 1950-х рр.) / В.Крупина // Український історичний збірник. – К. : Інститут історії України НАН України, 2009. – №12. – С. 207–214.

³ *Штейнле О.* Освітньо-культурний рівень владної верхівки Радянської України (1945–1953 рр.) / О.Штейнле // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – Запоріжжя, 2010. – Вип. XXVIII. – С. 257–263.

⁴ *Першина Т.* Формування управлінських кадрів в Західній Україні в 1944–1948 рр.: регіональні особливості / Т. Першина // Сторінки воєнної історії України. Збірник наук. статей / НАН України. Ін-т історії України. – К., 2009. – Вип. 12. – С. 299–312

⁵ *Стародубець Г.* Специфіка підбору та підготовки партійних кадрів у західних областях України в 1944–1945 рр. // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В.М.Вашкевич. – К.: ВІР УАН, 2011. – Вип. 44. – С. 169–176.

⁶ *Ліщенко М. О.* З історії відновлення місцевих Рад народних депутатів трудящих у західних областях УРСР (1944–1945 рр.) / М. Ліщенко // Український історичний журнал. – 1979. – №. 10. – С.108.

⁷ Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України). – Ф.1, оп.6, спр.813, арк.4.

⁸ Державний архів Івано-Франківської області (далі –ДАІФО). – Ф.П-1, оп.1, спр.175, арк.18.

⁹ Державний архів Тернопільської області (далі – ДАТО). – Ф.П-1, оп.1, спр.154, арк.30.

¹⁰ Історія державної служби в Україні: у 5 т. / відп. ред. Т. В. Мотренко, В. А. Смолій; редкол.: С. В. Кульчицький (кер. авт. кол.) та ін.; Голов.упр. держ. служби України; Ін-т історії НАН України. – К.: Ніка-Центр, 2009. – Т. 2. – С.304.

¹¹ Державний архів Львівської області (далі – ДАЛО). – Ф.П-5001, оп.2, спр. 32, арк. 51.

¹² *Ліщенко М. О., Балух В. О.* З історії радянського будівництва в західних областях Української РСР у 1944–1945 рр. / М.Ліщенко, В.Балух // Архіви України. – 1983. – № 2. – С.44.

¹³ Історія державної служби в Україні... – С. 344.

¹⁴ ДАЛО. – Ф. П-3, оп.1, спр. 289, арк. 94.

¹⁵ ДАЛО. – Ф. П-3, оп.1, спр. 218, арк. 19.

¹⁶ *Сафонова Є., Скопец М.* Партійне керівництво відновленням та зміцненням Рад депутатів трудящих Української СР у роки Великої Вітчизняної війни (грудень 1942–1945 рр.) / Є.Сафонова, М.Скопец // Наукові праці з історії КПРС. Партійні організації України в роки Великої Вітчизняної війни. – Видавництво Київського університету. – 1969. – Вип. 30. – С.82.

¹⁷ ДАЛО. – Ф.П-5001, оп. 2, спр. 32, арк. 51.

¹⁸ *Ліщенко М. О.* З історії відновлення місцевих Рад народних депутатів трудящих у західних областях УРСР (1944–1945 рр.) / М. Ліщенко // Український історичний журнал. – 1979. – № 10. – С.108.

¹⁹ ДАІФО. – Ф. П-1, оп.1, спр.171, арк.77–81.

²⁰ Комуністична партія України в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК. Т.2. 1941–1976. – Київ: В-тво політичної літератури України, 1977. – С.85.

²¹ *Ліщенко М. О., Балух В. О.* З історії радянського будівництва в західних областях... – С.44.

²² ДАІФО. – Ф.П-1, оп.1, спр. 251, арк. 49.

²³ ДАІФО. – Ф.П-1, оп.1, спр. 251, арк. 72.

²⁴ ДАІФО. – Ф.П-1, оп.1, спр. 251, арк. 75.

²⁵ ЦДАГО України. – Ф.1, оп.35, спр. 5, арк. 45.

²⁶ ДАЛО. – Ф.5001, оп. 2, спр. 111, арк.15.

²⁷ Державний архів Волинської області (далі – ДАВО). – Ф.П-1, оп. 2, спр. 9, арк. 17.

²⁸ ДАТО. – Ф.П-1, оп.1, спр. 156, арк. 20.

²⁹ ДАЛО. – Ф.П-5001, оп. 2, спр. 32, арк. 57.

³⁰ ДАГО. – Ф.П-1, оп.1, спр.154, арк. 24.

³¹ ДАЛО. – Ф.3, оп. 2, спр. 219, арк. 7–8.

³² *Лиценко А.* Західна Україна у документах з'їздів та пленумів ЦК КП(б)У: 1944 –1953 рр. /

А. Іщенко // *Архіви України.* - 2011. – № 2–3 (273). – С.110.

³³ ДАГО. – Ф.П-1, оп.1, спр. 177, арк. 1.

³⁴ ДАІФО. – Ф.П-1, оп.1, спр. 175, арк. 18.

³⁵ *Лиценко М. О., Балух В. О.* З історії радянського будівництва в західних областях ... С.108.

³⁶ ДАІФО. – Ф.П-1, оп.1, спр.307, арк.18–19.

³⁷ ДАІФО. – Ф. П-1, оп. 1, спр. 171, арк. 11зв.

³⁸ ДАІФО. – Ф.П-1, оп. 1, спр. 165, арк. 2.

³⁹ ЦДАГО України. – Ф.1, оп. 46, спр. 1580, арк. 24.

⁴⁰ *Історія державної служби в Україні...* – С.305.

⁴¹ *Киридон П.* Правляча номенклатура Української РСР (1945–1964 рр.): монографія / Петро Киридон. – Полтава : АСМІ, 2012.– С. 234.